

Tupakkateollisuudesta nikotiinibisnekseen

TUUKKA TAMMI

Tupakan maine on mennyt jo hyvän aikaa sitten. Tupakointi on muuttunut tuhriseksi puuhaksi, jota harrastetaan porttikongien suojissa kaulukset pystyssä päilyllin. Tupakkalaki on rajoittanut tihein askelin mahdollisuutta tupakointiin niin Suomessa kuin muissa länsimaissa. Savutonta hengitysilmaa kutsutaan jokaisen suomalaisen perusoikeudeksi. Savuton Suomi siintää tavoitteena jo muutaman kymmenen vuoden päässä.

Nopeasti ja jouhevasti edennyttä tupakkapolitiikkaa sotkemaan on kuitenkin ilmestynyt sähkölaite, joka annostelee nikotiinia ilmeisen tehokkaasti käyttäjänsä elimistöön. Laitetta kutsutaan sähkö- tai e-savukkeeksi. Viranomaiset ovat olleet hieman epävarmoja, miten suhtautua tulokkaaseen: onko se jälleen vain yksi tupakkateollisuuden tai muiden vastuuttomasti toimivien bisnespiirien yritys päästä hyötymään nikotiinin riippuvuuspotentiaalista, vai onko se sittenkin – kuten laitevalmistajien lupaus kuuluu – tehokas vaihtoehto lääketieteellisuuden nikotiinikorvaustuotteille. Tällä hetkellä virallislinja Suomessa on, että sähkösavukkeiden turvallisuudesta, terveysvaikutuksista ja tehosta tupakasta vieroituksessa ei ole riittävästi luotettavaa tutkimustietoa, eikä niitä siksi voida suositella nikotiinikorvaushoidon vaihtoehdoksi.

Sähkösavuke on oikeastaan aika eriskummallinen laite. Jos sivuuttaa sen yrityksen imitoida perinteistä savuketta, niin laite näyttäytyy jonkinlaisena sairaala-annostelijan ja kodin pienielektroniikan risteytyksenä. Sähkösavukkeessa on ladattava ja vaihdettava akku latureineen. Akussa on laitteen toimintaa ohjaava mikrosiru. Nikotiini saadaan nestepatruunasta tai -säiliöstä, josta sen höyrystää laitteen sisältämä lämmityselementti eli atomisoija. Pötkylän päässä on yleensä vielä ledvalo, joka hehkuu ”tupakan tavoin”, kun laitetta käytetään.

Osallistuin kevättalvella Yhdysvalloissa konferenssiin, jossa käsiteltiin sähkösavukkeita; sitä, miten ilmiöön tutkimuksen ja terveyden edistämisen kannalta tulisi suhtautua – ja kuka lopulta kaappaa valtavat sähkösavukemarkkinat. E-savukkeita myytiin viime vuonna 2,5 miljardin dollarin edestä. Wells Fargo on arvioinut, että vuoteen 2017 mennessä myynti ylittää 10 miljardia dollaria. Bloomberg L.P. puolestaan ennustaa, että vuoteen 2047 mennessä e-tupakkamarkkinat ylittävät jo perinteisten tupakkamarkkinoiden arvon.

Tällä hetkellä e-savukemarkkinoilla on satoja pieniä ja keskisuuria valmistajia, mutta hurjat markkinaennusteet ovat saaneet isot kalat liikkeelle. Erityisesti tupakkateollisuus, mutta myös lääketieteellisuus ostavat nyt pienempiä toimijoita kovaa vauhtia pois markkinoilta. Joidenkin arvioiden mukaan jo tämän vuoden lopulla markkinat on jaettu suurten toimijoiden kesken.

Yleensä varsin yhtenäisessä tupakanvastaisessa rintamassa on nähtävissä jakautumista suhtautumisessa sähkösavukkeisiin. *Science*-lehdessä (numero 7/14, s. 589) haastateltiin hiljattain USA:n lääkintöhallituksen entistä tupakkavirkamiestä Richard Carmonaa, joka George W. Bushin valtakaudella sai läpi useita uusia tupakkarajoituksia. Nyt Carmona on kuitenkin ottanut vastaan paikan yhden sähkösavukevalmistajan hallituksessa. Haastattelussa hän kertoo uskovansa, että tur-

valliset ja oikein säänneltyt sähkösavukemarkkinat auttavat pääsemään tehokkaasti eroon perinteisestä tupakasta ja että e-savukkeet muutoinkin vähentävät tupakoinnin haittoja. Toimimalla e-savukeyhtiön hallituksessa hän uskoo voivansa vaikuttaa uuden bisneksen suuntaan oikealla tavalla.

Sähkösavukkeiden puolestapuhujat muistuttavat mielellään, että nikotiini itsessään ei ole myrkyllistä ja että ”ihminen tupakoi nikotiinin vuoksi, mutta kuolee tupakan muihin ainesosiin”. He myös kritisoivat ”lopeta tai kuole” -linjaa ja muistuttavat, että vaikka tupakoitsija ei kykenisi lopettamaan, on silti mahdollista vähentää tupakoinnin haittoja. Maailmassa on noin 1,3 miljardia tupakoitsijaa, joista arviolta puolet kuolee tupakkasairauksiin – jos jatkavat tupakointia. Tutkimuksissa suomalaisista e-savukkeen käyttäjistä on käynyt ilmi, että voimakkaasti nikotiiniriippuvaiset käyttävät eniten e-savukkeita eli sitä käytetään useimmiten yhdessä perinteisten savukkeiden kanssa ja tällöin osa käyttäjistä saattaa vähentää tavallisten savukkeiden käyttöä.

Sähkösavukkeisiin epäilevästi suhtautuvien tahojen argumentit ovat osin samoja kuin puolestapuhujien, mutta johtopäätökset erilaisia. Sen sijaan, että uskottaisiin sähkösavukkeiden vievän perinteisiltä savukkeilta elintilaa, ajatellaan, että e-savukkeiden suosio palauttaa myös perinteisen tupakoinnin maineen, renormalisoi sen. Sähkösavukkeet saatetaan nähdä siten tupakkateollisuuden yrityksenä palauttaa tupakoinnin kulttuuria länsimaihin, joissa tupakointi koko ajan vähenee. Ei myöskään niellä väitettä, että e-savuke korvaisi tupakan, vaan tupakoitsijat saattavat siirtyä käyttämään molempia, tilanteesta riippuen. E-savukkeet saattavat myös toimia porttina perinteiseen tupakointiin; ennestään tupakoimattomille nuorille helppokäyttöinen ja hajuton sähkösavuke madaltaa kynnystä nikotiiniriippuvuuteen. Markkinoilla on myös erilaisia makuliuoksia, jotka arvatenkin vetoavat juuri nuoriin käyttäjiin. Lisäksi markkinoilla on nikotiinittomia patruunoita, ja vaikka ne eivät aiheuta nikotiiniriippuvuutta, ne opettavat tupakointia, mikä edelleen voi johtaa siirtymiseen perinteisiin savukkeisiin. E-savukkeissa on myös aivan uudenlaisesta tuotteesta, josta imetään höyryä, joka sisältää nikotiinia ja/tai useita muita aineita, joiden pitkäaikaisvaikutuksista elimistöön ei vielä tiedetä paljoakaan.

Yhdestä asiasta sähkösavukkeiden puolustajat ja vastustajat ovat kuitenkin yhtä mieltä: tarvitaan lisää tutkimusta. On kuitenkin niin, että jos mitä tahansa tuotetta haluaa markkinoida terveysvaikutuksilla, todistustaakka on ensisijaisesti markkinoijalla.

*

Sähkösavuke on tuonut tupakkapolitiikkaan samaa keskustelua kuin huumausainepoliitikassa käytiin *haittojen vähentämisen* käsitteen ympärillä 2000-luvun taitteessa. Tuossa keskustelussa kyse oli muun muassa siitä, voidaanko huumeiden käytön jatkuminen sallia, jos se tapahtuu vähemmän haitan logiikalla. Opioidiriippuvaisille esimerkiksi tarjotaan korvaushoitona eli haittojen vähentämisen nimissä lääkeopioideja, jotka annostellaan turvallisesti. Suonensisäisesti huumeita käyttäville tarjotaan puhtaita pistosvälineitä ja terveysneuvontaa, jotta vältetään hengenvaarallisia virusinfektioita ja tulehduksia. Haittojen vähentämisen puolestapuhujat käyttävät mielellään slogania ”paras on hyvän viholininen”: jos tavoitellaan vain parasta – käytön lopettaminen kokonaan – siinä kuitenkin onnistumatta, saatetaan samalla menettää mahdollisuus hyvään eli vähempiin haittoihin.

Sähkösavukkeet saivat sijansa EU:n tuoreessa tupakkatuotedirektiivissä. Sähkösavukepakkauksiin tulee tupakan tavoin varoitustekstit. Sähkösavukkeita koskevat myös tupakkatuotteiden mainonnan rajoitukset. Teollisuuden intressit ovat kuitenkin niin vahvat, että poliittinen vääntö jatkuu varmasti.

Lääketeollisuudelle kysymys on tuottoisan nikotiinikorvaushoidon laajentuvista markkinoista, mutta tupakkateollisuudelle kyse on vielä enemmän: sille e-savukebisnes tarjoaa mahdollisuuden muuntua pahamaineisesta kuoleman kauppiaasta, jos ei nyt ihan hyväntekijäksi, niin ainakin nykyistä salonkikelpoisemmaksi nikotiinintuottajaksi ilman, että tuotot laskisivat.